

бедността. Резултатът от него е и най-яркото доказателство, че точно мултикултурната учебна среда за ромчето е била и си остава най-сигурната основа и най-важната предпоставка за смяната на социокултурните му хоризонти. Общността ги идентифицира лесно като такива и им отдава нужната почит.

Големият дял на ромите посочили отговора *Единствено ромче в класа*, но съхранили ромската си идентичност във времето, е добра основа за бъдещи изследвания на факторите за съхранение/загуба на етноидентичността на различното дете в монокултурна среда, както и за подпомагане на родителския избор, когато имат алтернатива за избор на училище в тяхното населено място.

Според 0,73 от обхванатите ИЛ от близкото обкръжение (табл.56) ромските деца учат в смесена среда, (която вероятно включва, макар и частично, елементи на сегрегация!). Голям дял (0,20) посочват позицията *Подчертано сегрегирана среда*. За отбелязване е, че 0,08 (статистически не пренебрежим дял) от жените посочват позицията *Единствено ромче сред неромски деца*. Тези резултати потвърждават очакванията ни, че ИЛ от близкото обкръжение познават първопроходците предимно от смесеното училище (като съученици и приятели) и по-малко като роднини или приятели от махалата, но учили в различна училищна среда.

Делът на ИЛ от близкото обкръжение на първопроходеца, попаднал в подчертано сегрегирана среда (0,20), е този дял, който е имал същите шансове като него, но родителският избор е в полза на сегрегираното училище, с което значително е бил ограничен шансът им да станат първопроходци. Родителите на такива деца явно са имали нужда от професионална консултация по въпроса, за да направят правилния избор в полза на смесената ученическа среда.

Статистически потвърденото голямо различие между първопроходците и обкръжението им, една четвърт от които посочват позицията *Единствено ромче сред неромски деца*, определя точно на тях най-добрите шансове за достъп до най-високите степени на образователната система. Освен това, вероятността точно те да се развият като първопроходци като най-голяма при определени условия (напр. високи очаквания от учителите и родителите им; успешно противодействие на асимилационните стремежи на моноетническата среда; предаване на патриархалните традиции в техните семейства и др.).

Големият дял (0,73) от ИЛ от близкото обкръжение, учили в смесена среда, но неизрастнали като първопроходци, най-вероятно поради съществуващи частични елементи на сегрегация, ниски очаквания за развитие от техните учители или непреодоляни негативни нагласи към тях в смесената училищна среда. По наши наблюдения най-често срещаната сегрегация се изразява в обособяването на ромски клас в смесеното училище или в пространствено обособяване на ромските деца в мултиетническия клас. Обикновено това става със заделянето им на последните чинове на средната редица и празен чин пред тях.

4.2 Предубеждения и очаквания за подкрепа

Първопроходецът и близкото му обкръжение, макар и да са имали малка история зад себе си, когато са прекрачвали училищния праг, в различна степен вече са формирали набор от определени предразсъдъци. Най-важните от тях за малкия ученик са предубежденията най-общо свързани с обществото, училището и учителя. ***Предубежденията и нагласите*** са първата стъпка към негативните стереотипи и предразсъдъци, които те стават част от чо-